

YEREL VE BÖLGESEL MÜCADELELERİN KISKACINDA LÜBNAN

Kadriye Sınmaz

Referansçin: Sınmaz, Kadriye. "Yerel ve Bölgesel Mücadelelerin Kiskacında Lübnan". INSAMER Analiz. 19.11.2021.

 Analiz

İki yılı aşkın süredir farklı krizlerle mücadele eden Lübnan'dan son aylarda arka arkaya patlama, hükümet kurulamaması, sokak çatışmaları ve diplomatik kriz haberleri geliyor. En son ekim ayında Beyrut Limanı patlaması ile ilgili yürütülen soruşturma üzerinden yaşanan karşılıklı restleşmelerin kısa sürede başkent sokaklarında çatışmalara dönüşmesi, ülkede yeni bir iç savaş ihtimalini tekrar akıllara getirdi. 15 yıl boyunca (1975-1990) Ortadoğu'nun en kanlı iç savaşlarından birine sahne olan ve bu tarihsel hafızanın henüz canlılığını koruduğu Lübnan'da ilk elden iç savaş senaryoları üzerinde

durulması olağansa da aslında ülke iç savaş koşullarını belli oranda zaten yaşıyor.

Lübnan halkı bugün aynı anda hem 19. yüzyılın ortalarından bu yana dünyanın en şiddetli üç krizi arasında sayılan ekonomik çöküşü hem artık iflas etmiş bir sistem içinde bireysel çıkarları peşine düşmüş iç savaşın bakiyesi siyasetçilerin eseri siyasi krizleri hem de 200'den fazla insanın ölümüne ve büyük bir maddi yıkıma sebep olan Beyrut Limanı patlamasıyla ilgili soruşturmanın durdurulması krizini yaşıyor.

2019 yılından bu yana Lübnan para birimi %90'dan fazla değer kaybetti. Ekonomisi

büyük oranda ithalata bağımlı olan ülkede para birimindeki bu değer kaybı, yüksek enflasyona ve ciddi döviz sıkıntısına yol açıyor. Yaşanan krizin etkileri en ağır şekilde yakıt, elektrik, su ve ilaç temininde hissediliyor. Ülkeye hizmet veren iki büyük elektrik santralinin kapanması ve jeneratörlerin daha yoğun kullanılması, hâlihazırda var olan yakıt ihtiyacını daha da artırmış durumda. Devletin akaryakıtı yönelik sübvansiyonu kaldırması ve karteller tarafından daha sonra yüksek fiyattan satılmak üzere mevcut yakıtın stoklanması, Lübnan'daki benzin istasyonları önünde uzun kuyruklara, trafik sıkışıklıklarına ve hatta ölümlerle sonuçlanan kavgalara sebep oluyor.

Dünya Bankası verilerine göre Lübnan'ın gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH) 2018'de 55 milyar dolar iken 2021'de 20,5 milyar dolara gerilemiş görünüyor. Yine aynı veriler ülkede kişi başına düşen GSYİH'nın dolar bazında yaklaşık %40 azaldığını, nüfusun %60'ından fazlasının yoksulluk sınırı altında yaşadığını, gençler arasındaki fakirlik oranının %40'ı, işsizlik oranının ise %35'i aştığını ortaya koyuyor.^[1]

Temel gıda maddelerine erişimin oldukça zorlaştığı Lübnan'da krizden sorumlu tutulan siyasetçiler Ekim 2019'dan bu yana zaman zaman sokaklarda protesto ediliyor. Kısa sürede sistem eleştirisine dönen ilk protestolar sonucu dönemin başbakanı Saad Hariri istifa etti ancak bu durum ülkede yeni krizlere kapı araladı. Mevcut siyasi

aktörlerin desteği ve uzlaşısıyla kurulabilen Hasan Diyab'ın teknokratlar hükümeti de 4 Ağustos 2020'de Beyrut Limanı'nda yaşanan patlamalardan sonra istifa etti, akabinde 13 ay süren siyasi krizin ardından 10 Eylül'de Necip Mikati hükümeti kuruldu.

2005 ve 2011 yıllarındaki kriz dönemlerinde de kısa süreli başbakanlık tecrübesi bulunan Mikati, böylece üçüncü defa bu koltuğun sahibi oldu. Ne var ki önceki yönetimlerin bir parçası olması ve milyarder iş adamı profili, Mikati'yle ilgili halkta güvensizliğe ve yeni yönetime dair beklentilerin düşmesine yol açtı. Keza akaryakıt krizinin çözümünde ve Beyrut patlamasıyla ilgili soruşturmayı yürüten savcı Tarık Bitar'a yönelik gösterilerin çatışmaya dönüşmesinde hükümetin etkisiz kalması, Mikati yönetiminin de sorun çözme konusunda önceki hükümetlerden farksız olduğunu kanıtlamış oldu.

Lübnan halkını derinden etkileyen yakıt krizine ilk çözüm ise eylül ayında Hizbullah'tan geldi. İran petrolünü Suriye üzerinden ülkeye sokan ve petrolün ülkeye girişiyle ilgili herhangi bir devlet organından izin almayan örgüt, bir yandan Karz-ı Hasen Derneği aracılığıyla ekonomik krizle mücadele eden halka sosyal yardım sağlıyor bir yandan da petrol tedarik ederek devletin boşluğunu doldurmaya çalışıyor. ABD'nin Sezar Yasaları'na meydan okuyarak atılan ve başarılı olan bu adım, aynı zamanda Hizbullah'ın ülkedeki en etkili aktörlerden biri olduğunu da tescillemiş

oldu. Keza hemen akabinde Ürdün elektriğinin Suriye üzerinden Lübnan'a aktarılacağı ve ABD'nin de buna yeşil ışık yaktığı duyuruldu. Ekim sonunda varılan anlaşmaya göre projeye Dünya Bankası da finansman sağlayacak. Ayrıca Mısır gazının Ürdün üzerinden Lübnan'a ihraç edilmesine yönelik de anlaşmaya varıldı.

Lübnan'da kurulan hükümetler geleneksel olarak bölgedeki aktörlerin rekabetinden beslenip dış yardımlara bağlı olarak varlıklarını sürdürdüklerinden tekbaşlarına ülkenin sorunlarını çözme kabiliyeti ve kapasitesinden uzaktır. Bu durum yukarıda aktarıldığı üzere zaman zaman halkın ihtiyaçlarının giderilmesine imkân sağlasa da çoğu zaman ciddi gerginliklere sebep olmaktadır. Bu bağlamda İran-Suudi Arabistan rekabetinin yansımaları da Lübnan'da sık sık kendini göstermektedir.

Geçtiğimiz haftalarda Lübnan Enformasyon Bakanı George Kardahi bir televizyon programında Yemen'de Husilerin kendi topraklarını koruduğunu ve bu savaşın artık bitmesi gerektiğini söyleyerek Riyad yönetimini suçlayıcı ifadeler kullandı. Bunun üzerine Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen Lübnan'daki büyükelçilerini geri çağırdı. Ayrıca Suudi Arabistan öncülüğündeki Körfez ülkelerinin 2016 yılından bu yana Hizbullah'ın bölgedeki etkinliğini artırmasından rahatsızlık duyduğu ve Hizbullah'a ılımlı yaklaşan bir isim olduğu için Başbakan Mikati'nin kurduğu yeni

hükümete de mesafeli durduğu biliniyor. Bunlar dışında Lübnan'dan Riyad'a yapılan uyuşturucu sevkiyatının devam etmesinin de krizde etkili olduğu belirtiliyor. Suudi Arabistan, askerî angajmanlarının sorgulanmasını engellemeyi ve Hizbullah'ın politikalarının etkisinde kalan Lübnan'dan diğer ülkelerin de desteğini alarak hesap sormayı hedefliyor.

Tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden biriyle mücadele eden Lübnan yönetimi IMF'den destek almayı henüz başaramamışken Hizbullah'ın son hamlesiyle birlikte Körfez ülkelerinin zaten azalmış olan desteğini de neredeyse tamamen kaybetmiş oldu. Körfez sermayesi 2016 yılından bu yana kademeli olarak Lübnan'dan çekilse de son diplomatik krizin daha büyük bir kırılmaya sebep olacağı ve bu durumdan da özellikle Körfez ülkelerinde yaşayan 400.000'i aşkın Lübnanlı'nın etkilenebileceği tahmin edilmekte. Elçilerini Lübnan'dan çeken Körfez ülkelerinde yaşayan Lübnan vatandaşlarına yönelik yaptırım uygulanması veya sınır dışı edilmeleri ihtimali yakın zamanda pek mümkün görünmese de bu gelişmelerin Lübnan ekonomisini derinden etkileyeceğine şüphe yok.

Mevcut krizlere geçici çözümlerle tampon uygulanan Lübnan'da gelecek yıl yapılacak seçimler yeni kriz ihtimallerini daha da artırıyor. Ülkede genel seçimlerde mezhepsel kotalar ve kadrolaşmış siyasiler sebebiyle kayda değer bir değişim yaşanması

beklenmese de cumhurbaşkanlığı seçimi için aynı durum geçerli değil. Seçim için mevcut başkan Mişel Avn'ın damadı, Özgür Yurtseverler Hareketi lideri Cibran Basil ve Lübnan Kuvvetleri'nin lideri Samir Caca'nın isimleri öne çıkıyor. Basil'i hâlihazırda ittifak hâlinde olduğu Hizbullah-Suriye ekseninin desteklemesi beklenirken Samir Caca'yı da Suudi Arabistan'ın destekleyeceği tahmin ediliyor. Suudilerin 2016'dan bu yana Hizbullah'ın yükselişi karşısında etkili bir politika ortaya koyamayan Saad Hariri yerine Maruni lider Caca ile ilişkilerini geliştireceği yönünde değerlendirmeler yapılıyor.

Cibran Basil'in cumhurbaşkanı seçilmesi hâlinde Hizbullah'ın ülkedeki imajını ve gücünü arttıracacağı, dolayısıyla bu durumda Körfez ülkeleri ve ABD'nin Lübnan'a yönelik yaptırımları sıkılaştırabileceği

belirtiliyor. Seçimleri Caca'nın kazanması hâlinde ise Körfez sermayesinin ülkeye girişinin ve Körfez'in bölgeye ilgisinin artacağı tahmin ediliyor ancak böyle bir durumda da Hizbullah'ın politikalarının agresifleşme ihtimali bulunuyor.

Kırılgan bir yapı üzerinde çok hızla değişebilen bir siyasi gündeme sahip olan Lübnan'da seçimlere kadar farklı dinamiklerin ortaya çıkması kaçınılmaz görünüyor. Zira mevcut siyasi sistemde yapısal bir değişikliğe gidilmeden ortaya çıkacak bütün gelişmelerin daha evvel yaşananların türevi; aktörlerin de aynı isimler olacağına şüphe yok. Hasılı cumhurbaşkanlığı seçimleri için biri savaş suçlusunu diğeri savaş ağalarından birinin varisi olan iki ismin anılması, Lübnan halkının ülkede yaşanan krizlerin çözümüne dair umudunu iyice azaltıyor.

Sonnotlar

1- World Bank, "Lebanon Sinking into One of the Most Severe Global Crises Episodes, amidst Deliberate Inaction", 01.06.2021, <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/05/01/lebanon-sinking-into-one-of-the-most-severe-global-crises-episodes>; "Lübnan'da nüfusun yüzde 60'ı yoksulluk sınırının altında

yaşıyor", Anadolu Ajansı, 04.11.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/lubnanda-nufusun-yuzde-60i-yoksulluk-sinirinin-altinda-yasiyor/2412296>